

Верховний
Суд

Юрисдикційність корпоративних спорів: правові висновки Великої Палати Верховного Суду

Віталій Уркевич,
суддя Великої Палати Верховного Суду

Вебінар з обговорення судової практики Верховного Суду

м. Київ, 09 квітня 2020 року

Судова юрисдикція

- **інститут права**, який покликаний розмежувати компетенцію як різних ланок судової системи, так і **різних видів судочинства – цивільного, кримінального, господарського та адміністративного;**
- **Критерії юрисдикційності спору:**
 - суб'єктний склад правовідносин;
 - предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин;
 - вказівка в законі на вид судочинства, в якому розглядається визначена категорія справ

Велика Палата Верховного Суду

- **постійно діючий колегіальний орган**, до складу якого входить **21** суддя ВС
- здійснює **касаційний перегляд** з метою забезпечення однакового застосування судами норм права
- переглядає справи з підстав **порушення судами правил предметної чи суб'єктної юрисдикції**, крім випадків, якщо: учасник справи раніше не заявляв про порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції; учасник справи не навів судового рішення ВС щодо іншої юрисдикції; ВП ВС вже викладала висновок щодо юрисдикції спору у подібних правовідносинах;
- **за 2018 рік – 863 справи щодо юрисдикції (83%), за 2019 рік – 1358 (94%);**
- сформовано близько **300 правових висновків** щодо юрисдикційності спорів

**Розмежування
корпоративних та інших
спорів за суб'єктним складом**

Обслуговуючий кооператив

- **обслуговуючий кооператив** незалежно від напрямку його діяльності є господарською організацією - юридичною особою, яка **здійснює некомерційну господарську діяльність** з моменту державної реєстрації на підставі закону та свого статуту;
- особи, які **є членами створеного ним обслуговуючого кооперативу**, є правомочними **брати участь в управлінні** обслуговуючим кооперативом, **отримувати певну частку активів** обслуговуючого кооперативу в разі ліквідації останнього відповідно до закону, а також інші правомочності, що впливають з їх участі у кооперативі;
- **члени обслуговуючого кооперативу** незалежно від напрямку його діяльності є **носіями корпоративних прав**, а відносини між його членами та кооперативом, які пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, є **корпоративними** (постанова ВП ВС від 17 грудня 2019 року у справі № 904/4887/18 (провадження № 12-92гс19)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86566266>

Споживче товариство

- **члени споживчого товариства** (споживчого кооперативу), яке є господарською організацією, **беруть участь в управлінні** ним, мають право **одержувати частку прибутку**, що розподіляється за результатами господарської діяльності між членами споживчого товариства відповідно до їх пайового внеску, та інші правомочності, встановлені законом і статутними документами такого товариства;
- такі ознаки відповідають поняттю **корпоративних прав**, а тому спори між учасниками споживчого товариства або між споживчим товариством і його членом, **пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності цього товариства**, є такими, що виникають з **корпоративних відносин** та розглядаються в порядку господарського судочинства (постанова ВП ВС від 27 лютого 2019 року у справі № 738/1772/17 (провадження № 12-45цс19) <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80523618>

Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ)

- позов **власника квартири** до реєстратора про скасування запису про державну реєстрацію ОСББ має розглядатися як спір, **найбільш наближений до спорів, пов'язаних з діяльністю або припиненням діяльності юридичної особи**, а тому повинен вирішуватися за правилами господарського судочинства (постанова ВП ВС від 20 вересня 2018 року у справі № 813/6286/15 (провадження № 11-576апп18) <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77590175>

Адвокатське об'єднання

- адвокатське об'єднання є юридичною особою, а спір стосується, зокрема, членства у ньому та пов'язаних з членством прав позивача, який оскаржив управлінські рішення загальних зборів і президії цього об'єднання;
- ці вимоги пов'язані зі здійсненням позивачем корпоративних прав й оцінкою діяльності органів управління адвокатського об'єднання. Вирішення спору за такими вимогами належить до юрисдикції господарського суду (постанова ВП ВС від 26 лютого 2020 року у справі № 750/3192/14 (провадження № 14-439цс19)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88168781>

Релігійні організації

- спір за позовом **фізичної особи до релігійної організації про визнання недійсним рішення загальних/парафіяльних зборів відповідача**, стосуються питань участі позивача у створенні та діяльності релігійної громади;
- такі правовідносини є **тісно пов'язаними з правовідносинами щодо реєстрації статуту (положення) релігійної організації**, а юрисдикцію спорів, що виникають з таких правовідносин, слід визначати відповідно до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», згідно з яким **спори вирішуються в порядку, передбаченому цивільним процесуальним законодавством** (постанова ВП ВС від 18 грудня 2019 року у справі № 916/2086/19 (провадження № 12-196гс19) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86468703>

Наявність статусу учасника (акціонера) товариства

- якщо **учасник (акціонер)** господарського товариства **обґрунтовує позовні вимоги** про визнання недійсним договору про відчуження майна цього товариства **порушенням** останнім в ході статутної діяльності **корпоративних прав такого учасника (акціонера)**, то цей спір **підвідомчий господарським судам** незалежно від того, чи є іншим відповідачем у справі як сторона оспорюваного договору фізична особа (постанова ВП ВС від 28 серпня 2018 року у справі № 902/458/16 (провадження № 12-146гс18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76262613>

**Розмежування
корпоративних та трудових
спорів**

Усунення від виконання обов'язків

- позов про визнання недійсним рішення наглядової ради про усунення (відсторонення) від виконання обов'язків голови правління ПрАТ має розглядатися як корпоративний спір (постанова ВП ВС від 30 січня 2019 року у справі №145/1885/15-ц (провадження № 14-613цс18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79684982>

Припинення повноважень керівника товариства

- **припинення повноважень керівника** або іншого члена виконавчого органу **не є порушенням його трудових прав**, оскільки не обов'язково пов'язується з його звільненням;
- **якщо особа відсторонена від виконання повноважень** керівника або іншого члена виконавчого органу та обрана інша особа для тимчасового здійснення таких повноважень, то **це також не означає звільнення керівника** або іншого члена виконавчого органу, бо чинним законодавством не передбачена така підстава для звільнення (постанова ВП ВС від 10 вересня 2019 року у справі № 921/36/18 (провадження № 12-293гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85412893>

**Розмежування
корпоративних та
адміністративних спорів**

Визнання неправомірними дій державного реєстратора

- вимога про визнання неправомірними дій державного реєстратора з внесення в Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР) **відомостей, щодо достовірності яких виник корпоративний спір, має похідний характер від корпоративного спору;**
- така вимога залежить від **наявності самого порушеного права, яке підлягає захисту шляхом скасування запису в ЄДР, за правилами господарського судочинства** незалежно від обмеження позовних вимог лише оскарженням державної реєстрації (постанова ВП ВС від 4 вересня 2018 року у справі № 904/5857/17 (провадження № 12-96гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76536465>

Відомості про керівника товариства

- **позовні вимоги засновника** товариства про внесення змін до ЄДР щодо зміни **відомостей про керівника юридичної особи, заміни відомостей про підписантів**, що не пов'язані із змінами в установчих документах, обґрунтовані **порушеннями у порядку призначення керівника товариства**, підлягають розгляду за правилами господарського судочинства (постанова ВП ВС від 28 листопада 2018 року у справі № 815/3490/16 (провадження № 11-682апп18) <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78299081>
- якщо із позовних вимог про оскарження дій державного реєстратора **вбачається необхідність захисту корпоративних прав** особи, то такі обставини виключають можливість розгляду такого спору в порядку адміністративного судочинства (постанови ВП ВС від 22 серпня 2018 року у справі № 805/4505/16-а (провадження № 11-574апп18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76673384>, від 16 жовтня 2018 року у справі № П/811/1296/17 (провадження № 11-443апп18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77911140>

Запис про припинення юридичної особи

- позовні вимоги кредитора юридичної особи про скасування **державної реєстрації припинення юридичної особи, вчиненої із порушенням законодавства**, підлягають розгляду **в порядку адміністративного судочинства** (постанова ВП ВС від 30 травня 2018 року у справі № 813/1211/17 (провадження № 11-442апп18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74506110>
- вимоги **кредитора юридичної особи** до державного реєстратора про скасування запису про припинення юридичної особи обґрунтовані проведенням державної реєстрації такого припинення **без перевірки підтвердження розрахунків з кредиторами** такої юридичної особи, підлягають розгляду **в порядку господарського судочинства** (постанова ВП ВС від 20 вересня 2018 року у справі № 813/6286/15 (провадження № 11-576апп18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77590175>

Інші спори, пов'язані з корпоративними правами

Набуття корпоративних прав

- незважаючи на те, що між фізичною особою та товариством і виникли правовідносини за цивільно-правовим договором, однак **цей договір стосується набуття корпоративних прав позивачкою;**
- звідси **правовідносини**, які виникли між сторонами у справі, **є господарсько-правовими**, тому спір підлягає розгляду за правилами господарського судочинства (постанова ВП ВС від 5 грудня 2018 року у справі №203/2501/15-ц (провадження № 14-411цс18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78529845>

Розірвання договору купівлі-продажу корпоративних прав

- спір між фізичними особами – учасниками приватного підприємства **про розірвання договору купівлі-продажу (відступлення) частки в статутному капіталі** цього підприємства, є господарсько-правовим (постанова ВП ВС від 23 травня 2018 року у справі № 911/3494/16 (провадження № 12-44гс18))

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/744402>

Стягнення прибутку товариства

- спори щодо **стягнення учасником товариства чистого нерозподіленого прибутку** такого товариства стосуються **захисту корпоративного права учасника юридичної особи** та підлягають розгляду в порядку господарського судочинства (постанова ВП ВС від 12 червня 2019 року у справі № 320/9224/17 (провадження № 14-225цс19))

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/828857>

Аудиторська перевірка товариства

- спори, що виникають між товариством і його учасником щодо **відшкодування витрат товариства, пов'язаних із проведенням на вимогу учасника аудиторської перевірки** річної фінансової звітності товариства, належать до юрисдикції господарських судів, оскільки **спірні правовідносини тісно пов'язані із реалізацією учасником своїх корпоративних прав** (постанова ВП ВС від 16 травня 2018 року у справі № 904/2194/17 (провадження № 12-79гс18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74121030>

Втрата системи реєстру власників цінних паперів

- справи, що виникають у спорах між акціонерним товариством та його акціонером (акціонерами), які **пов'язані із втратою системи реєстру власників іменних цінних паперів** та порушенням товариством своїх обов'язків щодо відновлення реєстру власників іменних цінних паперів, слід розглядати як справи, що **виникають із корпоративного спору**, а отже вони є підвідомчими господарським судам (постанова ВП ВС 11 квітня 2018 року у справі №911/3704/16 (провадження № 12-49гс18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73408829>

Поверотна фінансова допомога

- позовні вимоги учасника товариства про стягнення із товариства **заборгованості за договором про надання поверотної фінансової допомоги**, укладення якого **не вплинуло на корпоративні права** такого учасника, підлягають розгляду **у порядку цивільного судочинства** (постанова ВП ВС від 12 лютого 2020 року у справі № 381/4019/18 (провадження №14-729цс19)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/87640690>

Успадкування частки в товаристві

- особи **вважаються учасниками товариства** не з моменту прийняття ними спадщини, а **з моменту прийняття рішення про зміну складу його учасників** у зв'язку зі смертю засновника (учасника) товариства та вступу до нього спадкоємців і про внесення відповідних змін до статуту цього товариства, а також державної реєстрації таких змін;
- такі спори **не є спором між учасниками (засновниками) товариства** або між цим товариством та його учасником (засновником) **щодо створення, діяльності, управління або припинення діяльності** цієї юридичної особи (постанова ВП ВС від 27 лютого 2019 року у справі № 761/27538/17 (провадження № 14-12цс19)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80522364>

Підходи ВП ВС до визначення юрисдикційності корпоративних спорів

- критерій визначення юрисдикції має бути **максимально простим, зрозумілим**
- **один спір** має вирішуватися судами лише **один раз**;
- відповідачем у справі **має бути саме та особа**, з якою дійсно існує **юридичний спір**;
- унеможливлення звернення до суду з **вимогами, що не підлягають судовому розгляду**;
- запобігання штучному **створенню преюдиції**, потребі для вирішення одного спору **ініціювати інші процеси** в судах різних юрисдикцій

Дякую за увагу!